“TARBIYA FANI” KONSEPSIASINING MAQSAD VAZIFALARI

Tursunova S.X.,Guliston tumani 19- maktabi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Bugungi globallashuv jarayonlari, fan-texnika taraqqiyoti, innovatsion jamiyatga bo‘lgan ehtiyoj yoshlar uchun ko‘plab imkoniyatlar yaratmoqda. Ular oldiga tezkor qarorlar qabul qilish, innovatsion tafakkurni hakllantirish, intellektual salohiyatni oshirish bilan birga milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq bo‘lishdek hayotiy talablarni qo‘ymoqda.

Kalit so‘z: konsepsiya, konvensiya, tarbiya uzluksiz, qonun, tizim, strategiya, jamiyat, siyosat, mas’uliyat, majburiyat, huquqiy.

Аннотация: Современные процессы глобализации, научно-технический прогресс и потребность в инновационном обществе создают множество возможностей для молодых людей. Перед ними стоят такие жизненно важные задачи, как быстрое принятие решений, развитие инновационного мышления, повышение интеллектуального потенциала и приверженность национальным и общечеловеческим ценностям

Ключевые слова: концепция, конвенция, непрерывное образование, закон, система, стратегия, общество, политика, ответственность, обязательство, правовой

Abstract: Today's globalization processes, scientific and technological progress, the need for an innovative society create many opportunities for young people. They are faced with vital requirements such as making quick decisions, forming innovative thinking, increasing intellectual potential, as well as being committed to national and universal values.

Keywords: concept, convention, continuous education, law, system, strategy, society, policy, responsibility, obligation, legal

Mazkur Konsepsiya O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi, “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi qonunlari, xalqaro huquqning umum etirof etilgan hujjatlari, xususan “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi, “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi konvensiyalar, Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Yoshlar-2030” strategiyasi hamda O‘zbekiston Respublikasining ta’lim to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga asoslanadi. Konsepsiya umumiy o‘rta ta’lim tizimida o‘quvchilarning yoshiga mos ma’naviy rivojlanishini ta’minlash va faol fuqarolik kompetensiyalarini shakllantirish maqsadida umumiy o‘rta ta’lim maktablarida o‘qitilayotgan “Milliy istiqlol g‘oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar” turkumiga kiruvchi fanlar “Odobnoma”, “Vatan tuyg‘usi”, “Milliy istiqlol g‘oyasi va ma’naviyat asoslari”, “Ma’naviyat asoslari”, “Dunyo dinlari birlashtirgan yagona Tarbiya fanining asosiy yo‘nalishlarini belgilab beradi. Shu maqsadda, Xitoy Xalq Respublikasi, Singapur, Yaponiya, Koreya Respublikasi, Avstraliya, Germaniya, Buyuk Britaniya, Fransiya va Rossiya Federatsiyasi kabi davlatlarning tajribalari o‘rganildi, amaldagi fanlarning o‘quv dasturlari har tomonlama qiyosiy tahlil qilindi. Konsepsiya asosida yaratilgan dastur amaldagi Sog‘lom avlod asoslari, Salomatlik, Yo‘l harakati qoidalari, Hayot xavfsizligi asoslari, Salomatlik darslari, Huquqiy tarbiya, Ekologik tarbiya, Media madaniyati, Iqtisod va soliq saboqlari kabi bir qancha fakultativ o‘quv kurslari dasturlarini birlashtiradi. Konsepsiya umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standartlarida belgilangan talablarning negizi hisoblanadi. Konsepsiya “Tarbiya” fanini o‘rganish bosqichlari, o‘quv fani bo‘yicha ta’lim mazmuni va malaka talablarining tuzilishini belgilaydi. Bugungi kunda rivojlangan davlatlarda yoshlar bilan ishlashning yangicha modellarini yaratishda innovatsion mexanizm va texnologiyalarni qo‘llashga doir ko‘plab amaliy ishlar qilinmoqda. Shiddat bilan o‘zgarayotgan dunyoda o‘quvchi-yoshlarni muvaffaqiyatli ijtimoiy hayotga tayyorlashda mas’uliyat, majburiyat, huquqiy ong va huquqiy madaniyat, teran dunyoqarash, sog‘lom e’tiqodlilik, ma’rifatlilik, diniy va milliy bag‘rikenglik, ma’naviy, fuqaroviy, madaniyatlararo, ijtimoiy kabi fazilatlarni shakllantirish kun tartibidagi asosiy masalalarga aylanib bormoqda.[52]

Shu bois yoshlar tarbiyasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadigan “Milliy istiqlol g‘oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar” turkumiga kiruvchi fanlarni o‘qitish ta’lim jarayoniga yangicha yondashuvni taqozo etmoqda. Jumladan, yoshlar tarbiyasida dunyoda yuz berayotgan murakkab geosiyosiy va mafkuraviy jarayonlarga to‘g‘ri baho bera olish, ijtimoiy muammolarni hal etishda to‘g‘ri qaror qabul qilish, hayotda o‘z o‘rnini topish bilan bog‘liq bo‘lgan aniq maqsadlarni shakllantira olishga o‘rgatish, buning natijasi o‘laroq, oila-jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarning uzilib qolishining oldini olish, loqaydlik, huquqbuzarlik, “ommaviy madaniyat”ning turli ko‘rinishlaridan saqlash imkonini yaratish. Bu, o‘z o‘rnida, O‘zbekiston

[52] 1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Kontseptsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5847-son Farmoni

Respublikasini siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy- ma’naviy rivojlantirishning muhim omili bo‘lgan yoshlar tarbiyasi shaxsan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tashabbuskorligida davlat siyosati darajasiga ko‘tarilganini inobatga olib, ushbu yo‘nalishdagi prinsipial yondashuvlarni takomillashtirish, strategik maqsad va vazifalarning konseptual asoslarini ishlab chiqish zaruratini talab qildi.

Strategik maqsad va vazifalardan kelib chiqqan holda konsepsiyani joriy etishning asos va prinsiplari quyidagilardan iborat milliy va umuminsoniy qadriyatlarning ustuvorligi; ongli vatanparvarlik ruhini rivojlantirish; sohadagi zamonaviy ilmiy-tadqiqotlarga asoslanish; ochiqlik va shaffoflik; tarbiya sohasiga oid tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish; tarbiya sohasiga doir siyosatni amalga oshirishda ishtirok etuvchi davlat organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari, xususiy sektor faoliyatining muvofiqligi va mutanosibligi. Konsepsiyani amalga oshirish orqali shaxs tarbiyasida milliy normativ- huquqiy bazani mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlarga muvofiq shakllantirish; vazirliklar va idoralar, muassasalar, davlat hamda nodavlat korxona va tashkilotlari, fuqarolik jamiyati institutlari, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari “Tarbiya” fani konsepsiyasining amalga oshirish tizimini tashkil etadi. Tashkiliy-boshqaruv asoslari: Konsepsiyani amalga oshirishning kompleks chora-tadbirlar rejasi hamda tegishli vazirlik va idoralarning qo‘shma qarorlarni ishlab chiqish; ilg‘or pedagogik tajribalarni aniqlash, o‘rganish va ularni ommalashtirish, rag‘batlantirishni tashkil etish; Ilmiy-metodik asoslari: Shaxsning ijtimoiylashuvi va tarbiyasiga oid ilmiy-tadqiqot izlanishlarini amalga oshirilishini ta’minlash; “Tarbiya” fani malaka talablari, o‘quv dasturlari va o‘quv rejalarini shakllantirish; “Tarbiya” fani darsliklarini yaratishda samarali tarbiya texnologiyalarini joriy etish; “Tarbiya” fani o‘quv-metodik majmuasini yaratish va amaliyotga yo‘naltirish; davlat ta’lim standartlari talablari asosida o‘quvchilar tomonidan odob-axloq, bilim, ko‘nikma va malaka hamda kompetensiyalarning to‘liq o‘zlashtirilishiga erishish; o‘quvchilarda mustaqil va erkin fikrlashni hamda ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish; o‘quvchilarda ilmiy dunyoqarash va global tafakkur yuritish kompetentligini shakllantirish; umumta’lim fanlarini o‘qitishning prinsipial yangi metodologiyasi asosida ta’lim- tarbiyaning uzviyligi va uzluksizligini ta’minlash.[53] Fanning tarkibi, mazmuni, o‘quv-metodik ta’minoti: Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida Tarbiya fanini o‘qitish talablari quyidagi bosqichlarda ishlab chiqilishi zarur: boshlang‘ich sinf (A2), to‘qqizinchi sinf (A2Q), o‘n birinchi sinf (B1) bitiruvchisiga qo‘yiladigan minimal malaka talablari, kompetensiyalar, baholash tartibi va o‘quv dasturlari. Har bir bosqich ma’naviy- axloqiy, tafakkur, huquqiy, fuqaroviy, iqtisodiy, jismoniy, ekologik, estetik tarbiya turlarini o‘z ichiga olishi lozim; har bir bosqichda o‘quvchilarni milliy va umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qilish ruhida tarbiyalash; o‘quvchilar tarbiyasida oilaning maktab bilan o‘zaro samarali hamkorligini mustahkamlash, ota-onalarga, boshqa millat va madaniyat vakillariga bo‘lgan hurmatni umuminsoniy tamoyildan kelib chiqib shakllantirishni qo‘llab-

[53] 2.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 6 iyuldagi 422- sonli –Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida «Tarbiya» fanini bosqichmabosqich amalièga joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi qarori

quvvatlash; bola huquqlarini himoya qilish va ularning qonuniy manfaatlarini ta’minlash; uzluksiz ta’lim tizimiga “Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari” tamoyiliga asoslangan milliy qadriyatlarni singdirish; o‘quvchilarni har tomonlama, jismoniy, ruhiy, ma’naviy- axloqiy rivojlantirish orqali ijtimoiy hayotga moslashtirish va turli murakkab vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilishga o‘rgatish; bolada faol fuqarolik pozitsiyalarini shakllantirish; dunyo dinlarining ko‘p asrlar davomida avloddan avlodga otib kelayotgan ma’naviy qadriyat ekanini tushuntirish bilan bir qatorda, hech bir dunyo dinida zo‘ravonlik, terrorizm va ekstremizm g‘oyalari targ‘ib etilmasligini tushuntirish;shaxs faoliyatida ijtimoiy-ma’rifiy institutlar bilan hamkorlikni kuchaytirish; ma’naviy-axloqiy jihatdan muammosi bor yoki tarbiyasida bo‘shliqlar mavjud bo‘lgan yoki notinch oila farzandlari, jinoyatchilikka moyil bo‘lgan yoki profilaktik ro‘yxatda turadigan yoshlar bilan individual tarzda ishlash tizimin takomillashtirishdan iborat.[54] O‘quv-metodik majmuaning yangi avlodini ishlab chiqish prinsiplari hamda ularning mazmuni va sifatiga qo‘yiladigan talablar: o‘quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish; “Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari” prinsipi mazmun va mohiyatini o‘quvchilarning ongu tafakkuriga singdirish; O‘quvchilarni muvaffaqiyatli ijtimoiy hayotga tayyorlash; faol fuqarolik pozitsiyalarini mustahkamlash; mas’uliyat, majburiyat, huquqiy ong va huquqiy madaniyat; teran dunyoqarash, sog‘lom e’tiqodlilik, teran ma’rifatlilik; bag‘rikenglik kabi fazilatlarni shakllantirish vazifalarini belgilaydi. Tarbiya fani o‘quvchilarda faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, ularning har tomonlama ijtimoiylashuviga ko‘maklashish, samarali hamkorlik qilish, vaqtini mazmunli tashkil etish, milliy, ma’naviy va umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qilish, o‘zlarining intellektual va ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqarishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, yoshlar o‘rtasida uchrayotgan salbiy holatlarning asl sabablarini aniqlash va oldini olish, huquqbuzarlik va jinoyatchilikni keskin kamaytirishga qaratilgan quyidagi profilaktik ishlar natijadorligini oshirishga zamin yaratadi: o‘quvchilarda milliy g‘urur va iftixor, moddiy va ma’naviy merosni asrab-avaylashga qaratilgan insonparvarlik tuyg‘usini tarkib toptirish; davlat ta’lim standartlari talablari asosida o‘quvchilar tomonidan bilim va hayotiy ko‘nikmalarning to‘liq o‘zlashtirilishiga erishish; o‘quvchilarda mustaqil va erkin fikrlashni hamda ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish; yangi avlod o‘quv-metodik majmualarini yaratish va amaliyotga joriy etish;[55] umumta’lim fanlarining o‘qitish metodologiyasini takomillashtirish asosida ta’lim-tarbiya samaradorligini oshirish. Tarbiya fan bo‘yicha o‘quvchilarga sifatli bilim berish, ularni to‘g‘ri tarbiya yo‘liga yo‘naltirish, zarur bilim va hayotiy ko‘nikmalarga ega bo‘lishlariga, mustaqil hayotga moslashishlariga ko‘mak ko‘rsatish, turli vaziyatlarda huquqiy, ma’naviy mezonlarga asoslangan holda qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan estetik jihatdan zamonaviy bezatilgan, qiziqarli va psixologik-pedagogik materiallarga boy quyidagi o‘quv-metodik majmualar kompleksini talab qiladi: o‘quv-metodik majmua ta’lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy prinsiplari asosida yaratilganligi; o‘quvchilarning aqliy va jismoniy imkoniyatlari, yoshi, psixofiziologik xususiyatlari, bilim darajasi,

4.D.Ro`zieva va boshq. Tarbiya: baxt va muvaffaqiyat sirlari. 3-sinf darslik. – T., “Sano - standart”, 2020 4.[55]

qiziqishlari, layoqatlari hisobga olinganligi; o‘quvchilarda vatanparvarlik va milliy iftixor tuyg‘usini shakllantirishga qaratilganligi; umumiy o‘rta ta’limining zarur hajmi berilganligi, o‘quvchilarda mustaqil ijodiy fikrlash, tashkilotchilik qobiliyati va amaliy tajriba ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilganligi; mavzularning mazmunan izchilligi, ilg‘or pedagogik texnologiyalar, media- mahsulotlardan unumli foydalanilganligi

Xulosa qilib aytganda, haqiqatan ham,bugungi kunda O‘zbekiston mustaqilligini mustahkamlash va kelajakda istiqlol istiqbolini rivojlantirish, avvalo komil insonlarga bog‘liq. Komil inson O‘zbekiston mustaqilligini mustahkamlashda o‘z e’tiqodi, g‘ayrat-shijoati, madaniyati, bilimi va ularni tatbiq etish mahorati bilan ajralib turadi. Komil insonni shakllantirishda maktabda, oilada, sog‘lom ma’naviy muhit barqaror bo‘lishiga erishish muhim ahamiyatga ega. Chunki sog‘lom muhit natijasidagina axloqiy fazilatlar tarkib topadi. Ota-onalar o‘z farzandlarini komil insonlar qilib tarbiyalashi, ularda Vatanga muhabbat, mehnati va fidoyiligi bilan o‘zgalarga foyda keltirish, sadoqat, samimiylik kabi xislatlarni kamol toptirishga xizmat qiladi. Farzandlarimizning bunday insonlar bo‘lishida oilaning totuvligi, ota-onaning o‘zaro mehr-muhabbati ham samarali ta’sir ko‘rsatadi. Kishi o‘z hayotida axloqiy kamolotga qanchalik ko‘p intilsa, shunchalik o‘z xato‘kamchiliklarini anglab boradi. Tarbiyaviy jarayonida barkamol avlodni tarbiyalash muhim o‘rin tutadi.Aniq maqsadga qaratilgan tarbiya ishida jamoaga va ba’zi bir talablarga ta’sir qilishini tashkil etish tarbiyaviy ishlarning asosini belgilaydi.

Foydalangan adabiyotlar:

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Kontseptsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5847-son Farmoni